

BERTIL BÖRJESON

Läromedelsnämnden och censuren — en kommentar

I Ekonomisk Debatt 2/81 invände Bo Sandelin mot läromedelsgranskningen som han betraktade som censur av kvalificerade böcker i samhällsekonomi i gymnasieskolan. Bertil Börjeson svarar på denna kritik och anser att det bevakande organet — Läromedelsnämnden — måste finnas kvar för att tillgodose kraven på objektivitet hos läroböckerna.

I sin artikel "Läromedelscensuren och gymnasieböckerna i samhällsekonomi" konstaterar Bo Sandelin att det är ett välkänt faktum att man i universitetsundervisningen i nationalekonomi tvingas börja från början, eftersom de faktiska forskningskaperna hos studenterna inte tillåter annat. Det konstaterandet kunde ha blivit en fruktbar utgångspunkt för en undersökning av tänkbara orsaker till missförhållandet. Var ligger felet? Hos läroplanen för gymnasieskolan? Hos författarna till läromedlen som följer läroplanens anvisningar? Hos lärarna som söker använda läromedlen i undervisningen? I utbildningen som lärarna får vid universiteten? Sandelin har inga svar på dessa frågor.

En annan utgångspunkt för artikelförfattaren har varit hans korttidsförordnande som gymnasieinspektör och de

iakttagelser som han i denna egenskap har kunnat göra beträffande läromedel och undervisning. Sandelin redovisar i artikeln sin uppfattning om ekonomiläromedlens standard i gymnasieskolan, men förbigår läroplanernas roll i sammanhanget, fast "de förvisso vore värda en särskild diskussion". Det är en underlåtenhet som gör det fortsatta resonemang-
et mindre intressant.

I fortsättningen tar missuppfattningarna vid. SÖ:s läromedelsnämnd anklagas för att ha godkänt böcker i samhällsekonomi som innehåller ansamlingar av direkta sakfel, samtidigt som läroböcker skrivna av kompetenta författare stoppats eller försenats i utgivningen. Vad som sägs om detta i artikeln utgör emellertid entydiga belägg för att Bo Sandelin inte har någon kännedom om objektivitetsgranskningens inriktning, villkor och tillämpning. Andå finns det både lättillgängliga och upplysande kunskapskällor att ösa ur.

Läromedelsnämndens granskning är inte en sakriktighetsgranskning i den mening som Sandelin efterlyser. Sakfel är inte alltid relevanta för objektivitetsbedömningen. Nämndens granskning är enligt statsmakternas beslut en objektivitetsgranskning, knuten till intentionerna i läroplanernas mål och riktlinjer, där objektivitet definieras som saktighet och allsidighet. Det är osakligt och värdeladdat att skriva att regeringen genom beskattning kan beröva folk köpkraft, att folk drabbas härav och att regeringen omfördelar köpkraft till dem som den ömmar för. Bruket av orden "berövar", "drabbas" och "ömmar för" signalerar att författaren ser det han beskriver ur ett perspektiv som inte är allsidighetens.

Att karakterisera läromedelsgranskningen som censur är felaktigt. Den statliga utredning (SOU 1980: 15) som senast har yttrat sig om granskningen har efter

BERTIL BÖRJESON är byrådirektör i skolöverstyrelsen och sekreterare i SÖ:s läromedelsnämnd. Tidigare uppehöll han motsvarande sekreterarbefattning i statens läroboksnämnd.

konsultationer hos tryckfrihetsutredningen kommit fram till att den förordning som reglerar läromedelsnämndens granskning är formellt och juridiskt oantastlig från tryckfrihetssynpunkt. Ett underkännande av ett läromedel medför inte något förbud mot tryckning och spridning. Det har stått helt klart under hela den tid som en statlig läromedelsgranskning har funnits, dvs sedan 1938. Nämnden kan alltså inte "stoppa" några läromedel.

Inte heller kan granskningen "försena utgivningen". Det nämnden får att granska är dels redan färdigställda läromedel, dels kopior av korrekturklistring o dyl av läromedel, som färdigställs av producenterna antingen under granskningens gång eller sedan nämnden fattat sina beslut. Vilket av alternativen det blir beror i varje enskilt fall på produktionsschemat och tidsfaktorn, och avgörandet ligger hos producenten. Så skedde också i det av artikelförfattaren framdragna *Moment*-ärendet.

Läromedelpaketet *Moment* är omfattande och granskningen blev av flera skäl komplicerad. När JO omsider fick hand om ärendet krävde hans utredning och beslut 24 tätskrivna sidor. Medan akten från JO präglas av oväld och saklighet, är Bo Sandelins skildring av granskningsärendet partisk och vilseledande. Att på det begränsade utrymme som här står till förfogande komma med korrigeringar är uteslutet. Det är emellertid att beklaga att också artikelförfattarens utgångspunkt nummer tre inte har lett till något konstruktivt.

Läromedelsnämndens verksamhet innebar enligt Bo Sandelin att man "underkänner kompetensen hos allt kunnigt folk ute i skolor och kommuner, som inte tilltros förmågan att kunna avgöra om en lärobok är lämplig eller ej." I samband med den förra läromedelsutredningens

försöksverksamhet konstaterades att den bedömning som lärare och elever gjort av läromedel gav otillräcklig information om läromedels överensstämmelse med läroplanernas objektivitetskrav. Av detta skäl tillkom bla nämndens objektivitetsgranskning. Visserligen har prövning och formaliserad bedömning av läromedel sedan dess blivit vanligare och metoderna utvecklats. Tillgängliga uppgifter motsäger dock inte att konstaterandet från år 1971 fortfarande har vidsträckt giltighet. Nämndens granskning innebär att kommunerna ges möjlighet att välja sådana läromedel som utgör väsentliga förutsättningar för objektivitet i undervisningen. Objektivitetsgranskningen är att anse som en service åt ansvariga läromedelshandläggare på olika nivåer.

Sandelins artikel utmynnar i en trosats, inte en slutsats: läromedelsnämndens granskning har "avskräckt många duktiga personer från olika discipliner från att ägna sig åt skolboks författande." Av alla olägenheter som läromedelsgranskningen med orätt har pådyvlats under tidernas gång är Sandelins variant kanske den mest långsökt. En enkel kontroll hos läromedelsförlagen skulle förmodligen avliva hela resonemang- et.

Till sist. Den som vill veta något om kommande ting, när det gäller läromedelsgranskningen, har stor fördel av att leta i rätt regeringsproposition. Vad som inte står i sparplanen antyds däremot i prop 1980/81: 107. Den särskilda proposition som där aviseras rörande registrering och granskning m m lär enligt förslu- dande vara att vänta i höst. För den propositionen har utbildningsdepartementet ett underlag som är mer adekvat för ändamålet än Bo Sandelins avslutande fun- deringar i artikeln.